

Milan Valenta, Jan Michalík, Martin Lečbych a kol. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu.*

Praha: Grada, 2012. 349 s.

Kniha *Mentální postižení v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu* si klade nelehký cíl – zmapovat komplexně problematiku týkající se mentálního postižení z různých hledisek jako je diagnostika, vzdělávání či právo a současně nabídnout aktuální pohled na multioborovou spolupráci a nový přístup právě k diagnostice a péči o mentálně postižené osoby.

V úvodní části jsou přehledně vysvětleny a shrnuty aktuálně využívané klasifikační přístupy, tedy Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví a Škála stanovení míry a podpory. Novým hlediskem, jak ke klientům přistupovat, se stává Katalog posuzování míry specifických vzdělávacích potřeb. Využití těchto klasifikačních schémat umožňuje tolik potřebnou multidisciplinární spolupráci a přitom odborníci dostávají informace relevantní ke své profesi. Díky tomu jsou diagnostika klientů a implementace následných podpůrných opatření do vzdělávání individuálně uzpůsobeny jejich potřebám a mohou probíhat rychleji a efektivněji.

První část je věnována teoretickým konceptům inteligence, mentálního postižení a mentální retardace. Ocenit je třeba kritický pohled na možnosti testování inteligenčních schopností nejen u mentálně postižených, ale v populaci obecně. Pokud výsledky testování slouží jen jako číslo, podle kterého posoudíme rozumové schopnosti jedince, jsou do jisté míry zbytečné. Přistupujeme-li k nim jako k orientačnímu vodítku, které při opatrné interpretaci může formou zpětné vazby mentálně postiženým přinášet prospěch, stávají se podkladem pro stanovení alternativních výukových přístupů, pro rozvoj schopností i silných stránek osobnosti. Jak ukazují koncepty mentálního postižení a mentální retardace, i přes jistou stále panující zmatečnost jejich definic je zřejmé, že u klientů nejde pouze o deficity v inteligenci, ale také o sociální selhávání, které oni i jejich okolí často pocítují nejvýrazněji. Kromě tradičních přístupů k mentálnímu postižení autoři nabízejí i některé alternativní modely, jako je spirituální přístup nebo model zdůrazňující silné stránky osob, který je třeba považovat za důležitý princip v uvažování o mentálně postižených. První část knihy přehledně zpracovává také problematiku právní úpravy postavení osob s mentálním postižením, v níž poukazuje na přetrvávající diskriminační tendence a na možnosti obrany vůči nim. Klienti s mentálním postižením jsou zde uvažováni jak z pozice možných pachatelů trestných činů (kdy se často řeší otázka přičetnosti), tak obětí činů jako jsou zneužití, opuštění či týrání. Tito lidé se často mohou stát obětí nepřiměřeného zacházení ze strany opatrovníků, pokud mezi nimi dochází ke konfliktům zájmů, nebo se opatrovníci snaží projevovat svoji moc nad závislou osobou. Potřeba citlivého přístupu vystupuje nejen ve vztahu klientů s opatrovníky, ale také při nutnosti ústavní péče. Informace například i pro opatrovníky nabízí kapitola věnovaná edukaci a sociálním službám v péči o mentálně postižené, kde jsou shrnuty možnosti vzdělávání v našem školském systému, vhodné terapeutické přístupy, jako je rodinná nebo kognitivně-behaviorální terapie včetně ukázek aktivit, ale také praktické otázky týkající se získávání sociálních příspěvků.

Druhá část publikace nabízí zevrubný popis vybraných domén osobnosti jedinců s mentálním postižením. Přehledně se věnuje diagnostice oblastí jako je smyslová percepce, motorika, orientační funkce, inteligence či emoce u mentálního postižení a snaží se o standardizaci přístupu k posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb. Celá část tak nabízí prakticky využitelný a informačně hodnotný soubor postupů k diagnostice osob ve speciálně pedagogické a psychologické praxi. U každé domény jsou kromě základní charakteristiky uvedena specifika projevů u klientů s mentálním postižením ve srovnání s ostatní

populací, dostupné diagnostické nástroje a podklady pro stanovení míry podpůrných opatření. U některých domén jsou uváděny spíše starší testové metody, jiné jsou ovšem velmi aktuální a kromě běžně užívaných nabízejí i alternativní metody, umožňující vytvoření vhodné diagnostické baterie testů. Pozitivně lze hodnotit například rozsáhlý výběr testů k diagnostice paměti nebo ke zjištění míry adaptace a sociálního přizpůsobení, které mohou výrazně pomoci při navrhování vhodných výchovných strategií. Vedle úlohy míry intelektového deficitu není opomíjeno ani zdůraznění úlohy školního vedení a rodinné výchovy a nutnosti trpělivého vedení v rámci diagnostiky i péče. Za velmi důležité lze považovat také upozornění na maskování symptomů vlivem narušené komunikační schopnosti doprovázející mentální postižení. Podstatná je kapitola o vlivu rodinného prostředí a o proměnách sociální identity rodiny, jejímž členem je právě dítě s mentálním postižením. Zde mohou najít cenné postřehy kromě odborníků právě i rodiče, kteří mohou porozumět některým pocitům, které prožívají.

Závěrečná kapitola knihy nabízí možná jeden ze stěžejních zdrojů metodických doporučení pro záznam a vyhodnocování diagnostické činnosti při využití postupů v knize navržených. Tento instrumentář pomáhá vyjádřit míru deficitu v jednotlivých doménách a stanovit tak vhodnou speciálně-pedagogickou podporu pro vzdělávání u nás. Cílem je nejen zpřesnění diagnostického procesu, ale také vývojových trendů u konkrétního klienta a možných souvislostí a změn mezi doménami. Přehledné tabulky umožňují stanovení míry a formy podpory a stávají se tak vítaným nástrojem pro speciální pedagogy a psychology.

Na začátku recenze je uvedeno, jak významné úkoly si před sebe kniha *Mentální postižení v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu* postavila. Rozsáhlé publikaci se tyto cíle daří naplnit beze zbytku a stává se tak zásadní publikací nejen pro odborníky v péči o mentálně postižené z řad speciálních pedagogů, psychologů, psychiatrů či dalších odborníků, ale také zdrojem informací pro kohokoli se zájmem o tuto oblast.

Mgr. Lenka Mynaříková
Katedra psychologie FF UK v Praze
Masarykův ústav vyšších studií při ČVUT v Praze
E-mailová adresa: l.mynarikova@centrum.cz

Mynaříková, L. (2013). Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu [recenze]. *E-psychologie* [online], 7, 4, 64-65 [cit. vložte datum citování]. Dostupné z WWW: <<http://e-psycholog.eu/pdf/mynarikova-rec2.pdf>>. ISSN 1802-8853.